

MAJ 2005 • MILJÖPOLICYENHETEN

Redovisning av arbetet
med Sidas miljöledningssystem

Sidas miljöarbete 2004

Innehåll

Sidas miljöarbete 2004	3
Redovisning av arbetet med Sidas miljöledningssystem	3
1. Miljöutredning, miljöpolicy och övergripande miljömål	4
A. Miljöutredning	4
B. Miljöpolicy	5
C. Övergripande miljömål	5
2. Sidas miljörelaterade arbete	7
Årets arbete med den indirekt miljöpåverkande verksamheten	7
Exempel på miljörelaterade insatser	8
Årets arbete med den direkt miljöpåverkande verksamheten	15
3. Övrigt miljöledningsarbete	17
Miljöledningsarbetets organisation	17
Utbildningsinsatser under året	18
Uppföljning, utvärdering och miljörevisioner	19

Utgiven av Sida 2005

Miljöpolicyenheten

Tryckt av Edita Communication AB, 2005

Artikelnummer: SIDA4751sv

ISBN: 91 586 5928 5

Denna publikation kan laddas hem/beställas från www.sida.se/publikationer

Sidas miljöarbete 2004

Redovisning av arbetet med Sidas miljöledningssystem

Här följer en redovisning av Sidas arbete med miljöledningssystemet under 2004.

Rapporten utgör samtidigt redovisningen av Sidas arbete som sektorsansvarig för ekologiskt hållbar utveckling.

Uppläggningsen följer de riktlinjer för myndigheters redovisning av miljöledningsarbete som utarbetats genom miljödepartementets försorg, men har anpassats med tanke på Sidas verksamhet.

Sida stödjer en mängd olika miljöinsatser i sitt internationella utvecklingssamarbete. Denna mycket omfattande del av Sidas miljöarbete redovisas ej i denna rapport.

1. Miljöutredning, miljöpolicy och övergripande miljömål

A. Miljöutredning

Miljöutredning för Sidas verksamhet är genomförd och daterad oktober 1997. Huvuddragen i verksamheten är oförändrade. Revideringen av handlingsplanen som genomfördes under 2003 utgör en del av en kontinuerlig översyn av miljöutredningen.

Sidas bistandsverksamhet är mycket mångfacetterad med flera tusen insatser inom ett stort antal verksamhetsområden. Den geografiska spridningen är också mycket stor och förutsättningarna för verksamheten kan vara synnerligen varierande från ett land till ett annat. Mycket av miljöpåverkan ligger dessutom utanför Sidas kontroll eftersom den sker i många led och ofta inom ramen för komplicerade processer.

Den indirekta miljöpåverkan – d.v.s. aktiviteter som påverkar andra aktörer så att miljöbelastningen från deras aktiviteter, produkter eller tjänster förändras positivt eller negativt – är utan tvekan den viktigaste delen i Sidas verksamhet. Därför fokuserar Sidas handlingsplan framför allt på den indirekt miljöpåverkande verksamheten. För att uppfylla målet om en *rättvis och hållbar global utveckling* som anges i riksdagsbeslutet ”Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling” skall Sidas verksamhet stödja en miljömässigt hållbar utveckling i samarbetsländerna. Dessutom skall miljökonsekvensbedömningar göras av samtliga Sidas insatser.

Vad gäller risk för negativ miljöpåverkan, är bland annat följande områden viktiga (utan inbördes rangordning eller beräkningar av omfattningen av miljöpåverkan av Sidas stöd):

- *Energi* med risk för bl.a. mark-, vatten-, biologisk mångfald- och klimatpåverkan – en policy för miljöanpassat energibistånd finns dock sedan 1996 (en revidering av denna påbörjades under 2004);
- *Transporter, vägar*, med risk för erosion och genom utsläpp, ökning av marknära ozon, växthuseffekt, försurning, övergödning och ökad tillgänglighet. En policy för urbana transporter, inklusive miljöaspekter, finns sedan 1999;
- *Jordbruk* (inkl. kemikalieanvändning), med risk för försaltning, erosion, tungmetallansamling och att markens långsiktiga bördighet och avkastning kan försämrats. En strategi för landsbygdsutveckling, inkluderande miljö- och naturresursaspekter, togs fram under 2004.

Möjligheter att bidra till en, från miljösynpunkt, positiv utveckling finns inom alla de områden Sida verkar. Stora möjligheter finns bl.a. inom följande områden:

- Miljöundervisning och kapacitetsutveckling på miljöområdet;
- Institutionsutveckling på miljöområdet;
- Markvård och hållbar landsbygdsutveckling;
- Hållbart nyttjande av vattenresurser och hav- och kustzoner;
- Urbana miljöförbättringar;
- Stöd till reningsåtgärder;
- Stöd till enskilda miljöorganisationer;
- Stöd till miljörelaterad forskning;
- Stöd till genomförande av internationella miljökonventioner;
- Samarbete med EU och internationella organ;

Sidas direkta miljöpåverkan sker främst inom Sidas interna verksamhet genom aktiviteter inom administration, kontor, inköp, upphandling, lokalvård, IT, tjänsteresor, arbetsmiljö, hälsovård och utbildning.

Enligt uppskattningar bedöms följande aktiviteter inom den interna verksamheten stå för de mest betydelsefulla negativa miljöaspekterna (utan inbördes rangordning och exakta beräkningar av omfattningen av miljöpåverkan):

- *Upphandling och inköp* (t.ex. papper, datorer och annan kontorsmateriel)
Viktiga miljöaspekter: Resursförbrukning, utsläpp vid transporter, energiförbrukning, utsläpp och avfall (beroende på typ av vara) vid produktion, konsumtion och avyttring.
- *Tjänsteresor med flyg* (främst vid utlandsresor)
Viktiga miljöaspekter: Utsläpp till luft – ökad växthuseffekt, resursförbrukning.
- *Energiförbrukning* (Sida i Sverige, övriga fältkontor och utlandsmyndigheter (UM))
Viktiga miljöaspekter: Resursförbrukning, utsläpp till luft, energikonsumtion/-produktion i UM-fastigheter.

Inom den interna verksamheten finns en potentiell positiv miljöpåverkan främst genom intern och extern utbildningsverksamhet, men också genom de markeringar som görs i form av miljökrav i samband med upphandling och inköp.

B. Miljöpolicy

Sidas Miljöpolicy från 1996 är en del av verkets miljöledningssystem. Policyen (reviderad 1998) uppdaterades under 2003 i ljuset av den nya svenska politiken för global utveckling, Millenniedeklarationen, millenniemålen samt deklARATIONEN och handlingsplanen från WSSD i Johannesburg.

C. Övergripande miljömål

Sveriges övergripande utrikespolitiska mål är en *rättvis och hållbar global utveckling*, vilket anges i riksdagsbeslutet ”Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling”. Inom ramen för detta mål skall ett internationellt utvecklingssamarbete bedrivas. Målet för detta samarbete skall vara att bidra till att *skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor*. Under detta mål anges ett antal huvuddrag som skall beaktas. Ett av dessa är hållbart nyttjande av naturresurserna och omsorg om miljön.

Sida har under många år verkat för en hållbar utveckling. Arbetet med att omsätta Agenda 21, handlingsplanen från UNCED i Rio 1992, i praktiken har pågått inom många områden. Utvecklingskonferensen i Johannesburg 2002 – ”The World Summit on Sustainable Development” (WSSD) – innebär nya utmaningar. Genom toppmötet har begreppet hållbar utveckling, med dess tre dimensioner – ekonomiska, sociala och miljömässiga – blivit definitivt erkänt. Även Millenniedeklarationen betonar tydligt miljöfrågornas betydelse för världens framtida utveckling. Det 7:e millenniemålet slår fast att vi skall uppnå en miljömässigt hållbar utveckling och att utarmningen av miljö- och naturresurser skall ha vänt till 2015.

Sidas miljöledningssystem, med dess regelbundet reviderade åtgärdsplaner, skall ses som ett av verktygen för att uppfylla intentionerna i den nya politiken för global utveckling, slutsatserna från WSSD samt Millenniedeklarationen och Millenniemålen.

För att uppnå målet om en rättvis och hållbar utveckling arbetar Sida efter följande principer:

Utvecklingsarbetet genom Sida för en hållbar utveckling skall:

- Stödja samarbetsländerna med att identifiera och genomföra verksamhet som skyddar och bevarar ländernas naturresurser och miljö;
- Betona och stödja det långsiktigt hållbara;
- Följa principen att det är bättre att förebygga än att bota;
- Möjliggöra för samarbetsländerna att ha ett längre planeringsperspektiv och därmed en bestående fattigdomsminskning.

Detta får följande konsekvenser:

- Miljöaspekterna måste tas med såväl i Sidas övergripande utvecklingsanalys som i analysen av länder, sektorer, program och projekt;
- Sida skall avstå från att bidra till insatser som försvårar en hållbar utveckling;
- Detta kräver att miljötänkande och miljöaspekter integreras i Sidas arbete inom alla avdelningar, fältkontor och integrerade utlandsmyndigheter.

2. Sidas miljörelaterade arbete

Sida har under 2004 fokuserat på att genomföra åtgärds punkterna i handlingsplanen i miljöledningssystemet. Åtgärdslistan omfattar 170 punkter vilka syftar till att ytterligare förbättra Sidas miljötänkande och miljöarbete. Handlingsplanen tar endast upp sådana åtgärder som innebär någon form av förändring eller pågående strategiskt viktiga åtgärder. Tidigare åtgärder har redovisats i föregående års rapporter om Sidas miljöledningssystem.

Tanken är att miljöaspekter skall integreras i hela Sidas verksamhet och förutom de åtgärder som nämns i handlingsplanen pågår en rad miljörelaterade aktiviteter. Integreringen av miljöaspekter förbättras successivt och med anledning av Sidas synnerligen mångfacetterade verksamhet sker det på många olika sätt. Stora ansträngningar har gjorts för att integrera miljö- och hållbarhetstänkande i viktiga verksamhetsområden såsom konkretiseringen av ”Sida at Work” samt ”Perspectives on Poverty” – Sidas syn på fattigdomsfrågor.

Den indirekta miljöpåverkan är, som nämnts, utan tvekan den mest omfattande i Sidas verksamhet. Sidas miljöledningssystem innefattar både direkt och indirekt miljöpåverkan, men de flesta av åtgärds punkterna ägnas framför allt den indirekt miljöpåverkande verksamheten. Sida har valt att inte ställa upp detaljerade miljömål för stödet till olika verksamhetsområden, eftersom utvecklingsarbetet är mycket mångformigt med flera tusen insatser inom ett stort antal områden. Mycket av miljöpåverkan ligger dessutom, vilket också nämnts, utanför Sidas kontroll eftersom den sker i många led och ofta inom ramen för komplicerade processer. Samtliga åtgärds punkter i handlingsprogrammet syftar till att bidra till det övergripande målet om *en rättvis och hållbar global utveckling*. Målet för de aktiviteter som berör Sidas direkta miljöpåverkan, d.v.s. främst kontorslokaler, administration och resor, är att *kontinuerligt utveckla och genomföra tankarna om det ”gröna kontoret”*.

Årets arbete med den indirekt miljöpåverkande verksamheten

Förutom de mer principiellt viktiga åtgärder som tas upp i miljöledningssystemets handlingsplan stöder Sida ett stort antal direkt miljöinriktade projekt. Dessutom ingår miljöaspekter som en viktig delkomponent i en mängd insatser med annan huvudsaklig inriktning än miljö.

Alla insatser klassas sedan 1998 enligt OECD-DACs system för insatsernas miljöinriktning. I tabellen nedan visas andelen miljörelaterade insatser (mkr) i hela Sidas bistånd år 2004 och de två närmast föregående

åren. Den avsevärda ökningen av totalbeloppet för 2004 beror dels på ökade biståndsanslag, dels på att de insatser som tidigare hört till politikområdet Central- och Östeuropa nu inkluderas i politikområdet Internationellt utvecklingssamarbete.

Miljöklassning – hela Sida (mkr)	2002		2003		2004	
	utfall	%	utfall	%	utfall	%
Miljö som huvudsakligt mål	1240	11	1141	11	1380	11
Miljö som delmål	5046	46	4395	43	5377	44
Miljö ej relevant	4642	43	4692	46	5607	45
Totalt:	10928	100	10228	100	12364	100

Ansvar för att integrera miljöfrågorna i verksamheten är decentraliserat inom Sida. Åtgärderna i handlingsplanen integreras i respektive enhets verksamhetsplanering. Uppföljning sker dels inom ramen för enheternas ordinarie verksamhetsuppföljning och dels genom denna rapport till regeringen i samband med Sidas årsredovisning. Genomförandetiden för de olika åtgärds punkterna varierar mellan 1 och 3 år.

Exempel på miljörelaterade insatser

Nedan ges några exempel på vidtagna åtgärder av olika slag under 2004. Med tanke på verksamhetens komplexa, långsiktiga och utvecklingsinriktade karaktär är det i många fall inte meningsfullt, om ens möjligt, att ta fram en rimlig uppskattning av grad av måluppfyllelse.

- Ett kontinuerligt arbete med att förstå och utveckla sambanden mellan frågor som rör **fattigdom och miljö och hållbar utveckling** och andra tvärssektoriella frågor har bedrivits under året. Sida har formulerat synpunkter på hanteringen av miljömässigt hållbar utveckling i utkast till Sveriges nya riktlinjer för samarbetsstrategier (f.d. landstrategier). I Sidas metodriktlinjer för utvecklingssamarbetet (Sida at Work) från 2003 anges miljö och hållbar utveckling som en av flera grundläggande aspekter som skall beaktas. Under 2004 påbörjades ett arbete med att ta fram en handledning för fattigdomsanalys. Miljö och hållbar utveckling hanteras här integrerat tillsammans med övriga s.k. huvuddragsfrågor vilka skall genomsyra verksamheten. Sida har dessutom aktivt deltagit i diskussioner om kopplingarna mellan miljö och fattigdom med en rad multilaterala och bilaterala organisationer. Sambanden mellan fattigdom, befolkningsutveckling och miljöfrågor har särskilt belysts i ett temanummer av nyhetsbrevet EDC News i samband med 10-årsuppföljningen av befolkningskonferensen i Kairo.
- Sidas regelverk innehåller ett formellt krav på miljöanalys i samtliga landstrategiprocesser. Arbetet med **strategisk miljöanalys** har intensifierats under året och dessa frågor behandlas nu på olika sätt inom ramen för i det närmaste samtliga landstrategiprocesser. Som underlag för fattigdomsanalyserna som görs i samband med landstrategiprocesserna har ett antal landspecifika miljöanalyser samt faktablad tagits fram, vilka analyserar miljö- och naturresursfrågorna och deras betydelse för fattigdomssituationen i resp. land. Sårbarhet, biologisk mångfald och miljökonventioner är exempel på

viktiga frågeställningar som givits ökad uppmärksamhet i miljöanalysen. Diskussioner kring miljöanalysens roll i framtida riktlinjer för fattigdomsanalys på olika nivåer har förts under året. De s.k. Poverty Reduction Strategies, PRS, som utarbetas för ett stort antal länder får allt större betydelse som underlag för Sidas ställningstaganden i landstrategierna. Sida håller därför bl.a. löpande kontakt med Världsbanken om hur miljöaspekter hanteras i Poverty Reduction Strategies (PRS). Diskussioner har särskilt förts med OECD-DAC, EU och Världsbanken kring strategisk miljöanalys, inkl miljöindikatorer.

- Nationell **kapacitet** att hantera sin miljö och sina naturresurser är nödvändig för att nå en hållbar utveckling i många länder. Arbetet med att ta fram en Sida-strategi för ökat stöd till utveckling av miljöinstitutioner har fortsatt. Sida har under året stött uppbyggnaden av Vietnams miljömyndighet samt fortsatt beredningen av ett liknande stöd till Laos. I Kenya har Sida deltagit i policydialog kring reformen av landets vattensektor och Sida har även arbetat för att stärka den reglerande aspekten. I Lake Victoria-samarbetet har Sida stött skapandet av ett protokoll kring Lake Victoria samt EAC Lake Victoria Basin Development Commission. I Etiopien har Sida finansierat en svensk miljökonoms arbete vid Addis Abeba universitetet med syfte att speciellt stödja och utveckla universitetets kapacitet att föra dialog med policybeslutande institutioner. I Östeuropa stödjer Sida Naturvårdsverkets samarbete med olika miljömyndigheter. Samarbetet syftar främst till att stärka ländernas miljölagstiftning samt att höja kompetensen hos tjänstemän att tillämpa lagar och regelverk.
- Under 2004 har Sida utvecklat analysen kring fattiga människors **sårbarhet vid naturkatastrofer**. Förebyggande arbete är utgångspunkt för Sidas syn på detta och miljöbevarande initiativ anges som ett av de enskilt viktigaste förebyggande områdena. Tre seminarier som behandlade olika aspekter, aktörer och regioner av betydelse för förebyggande av naturkatastrofer och riskhantering har genomförts under året. Samarbetet med Stockholm Environment Institute för att bl.a. belysa sambanden mellan fattiga människors sårbarhet, miljöförslitning och klimatförändringar har utvecklats ytterligare. Som exempel på katastrofförebyggande åtgärder kan nämnas stöd till integrerad skötsel av avrinningsområden i Centralamerika och stöd till förbättring av katastrofförebyggande åtgärder på lokal nivå i Nicaragua.
- Under 2004 påbörjades ett arbete med att ta fram en Sida-policy för **konflikthantering**. Policyn utgår från det mångdimensionella fattigdomsbegreppet vilket inkluderar sambanden mellan miljö- och naturresurshantering och konflikter. Policyn diskuterar bl.a. strukturella orsaker till fred, våldsam konflikt, säkerhet och osäkerhet, framförallt i relation till miljörelaterad resursknapphet samt miljöresurser som drivkraft i konflikter, t.ex. timmer, diamanter och olja. Inom ramen för OECD-DACs konfliktarbete har Sida, tillsammans med Kanadensiska CIDA, tagit fram en rapport kring sambanden mellan konflikter och miljö/naturresurshantering. Arbetet utgår från olika biståndsorganisationers policys och erfarenheter. Under året har även Sidas pågående arbete kring sambanden mellan miljö och konflikter inventerats. Dessa rapporter kommer att utgöra underlag för OECD-DACs nya riktlinjer

för konflikter och miljö/naturresurshantering. Riktlinjerna kommer sedan att integreras i Sidas interna konflikthanteringsarbete. Sidas befintliga metodstöd för konfliktanalys har ett särskilt miljöavsnitt och inkluderar även miljö/konfliktaspekter vid insatsplanering.

- Sidas **strategi för vatten och sanitet** ”Pure Water” presenterades i mars 2004. Strategin har distribuerats till ambassader, internationella organisationer och konsulter. Den presenterades också på ett särskilt seminarium under Stockholm Water Week i augusti 2004. Stödet via Stockholm Environment Institute, SEI, till ekologisk sanitet har ökat under 2004. Delar av detta stöd går till metodutveckling av urbana ekologiska sanitetssystem i Kina som skall ge lärdomar för andra urbana satsningar. Diskussioner har dessutom förts med SEI om ökat samarbete inom frågor som rör klimat och vatten. Ett uppdrag har getts till SEI om vidareutveckling av konceptet ”Blue and green water” som har kopplingar till klimat och vatten, liksom till frågan om vattenbehovet för ekosystemtjänster. Detta kommer att redovisas under 2005.
- Arbetet med att fastställa Sidas positionspapper om **marina miljöfrågor** har pågått under året. En rad marina insatser på global, regional och nationell nivå har beretts och ett 20-tal insatser på global och regional nivå är nu beslutade eller avtalade. Som del av det marina initiativet har bl.a. stöd beviljats till UNEPs regionalhavsprogram i SO Asien, Östra och Västra Afrika, Karibien samt nordöstra Stilla Havet, samt till flera av FAOs regionala fiskerikommissioner. Till detta kommer stöd till ASEANS fiskeritekniska organ, South East Fisheries Development Centre, som arbetar med implementering av FAOs uppförandekod för hållbart fiske genom utveckling av policies, strategier, riktlinjer och metoder för hållbart fiske, akvakultur (inkl räkodlingar) och fiskberedningsindustri. Stöd till miljömärkning av fiske och fiskeriprodukter sker genom samarbete med Marine Stewardship Council och WWF-Sverige. En studie för utveckling av den svenska marina resursbasen har genomförts och skall ligga till grund för ett samlat program för uppbyggnaden av den svenska resursbasen på de olika marina sakområdena.
- Under året producerades en Sida-strategi för **landsbygdsutveckling**, ”Improving Income among Rural Poor”, vilken även inkluderar miljö- och naturresursaspekter. Fördelar och risker med genmodifierade organismer (GMO) har på Sidas uppdrag utretts och presenterats i en rapport av Stockholm Environment Institute, SEI; ”Agricultural Biotechnology in Developing Countries”. Ett strategiskt stödpaket för hållbart skogsbruk har skapats. Det innehåller, på global nivå, bidrag till den av FAO administrerade multigivarfonden för stöd till framtagande av nationella skogsprogram (National Forest Programme Facility), som nu är verksam i drygt 40 länder. Dessutom innehåller paketet stöd till skogscertifiering i Afrika och Asien via FSC (Forest Stewardship Council) och till Afrika, via KSLA (Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien) och AAS (African Academy of Science), för skapande av ett afrikanskt nätverk för lärande och policypåverkan kring hållbart skogsbruk. Slutligen innehåller paketet ett stöd till Asien, via RECOFTC (Regional Community Forestry Training Center), för utbildning och institutionsbyggande kring hållbart skogsbruk. I samarbete med IDB (International Development Bank) har en

”Sida-IDB Partnership Fund” etablerats från vilken man bl.a. finansierat en serie studier med uppföljande seminarier kring decentraliserad skogsutveckling i Centralamerika.

- Det Sida-stödda internationella programmet för **biologisk mångfald** ”Swedish International Biodiversity Programme”, SwedBio, vid Centrum för Biologisk Mångfald har ytterligare utvecklat sin verksamhet. Programmet stöder Sida i arbetet med att integrera biomångfaldsfrågor i utvecklingsarbetet. En rad initiativ, globalt, regionalt och lokalt, ges stöd genom SwedBios försorg. Programmet fungerar även som kunskapscentrum om internationella biodiversitetsfrågor och bidrar därmed till svensk och internationell kapacitetsutveckling på området. SwedBio arrangerade bl.a., på uppdrag av FAO, en konferens på temat ”Mat, makt och biologisk mångfald” i samband med Världslivsmedelsdagen 2004. Ett särskilt s.k. invitationsområde för biologisk mångfald får stöd via SAREC.
- Sidas hälsopolicy anger **miljörelaterade hälsofrågor** som ett av fem prioriterade områden inom vilka Sida avser utveckla sitt hälsoarbete. Folkhälsoperspektivet betonas särskilt. Ett samarbete har inletts med Folkhälsoinstitutet kring stöd till ett ”Public Health Institute” i Kirgizistan. Detta stöd skapar förutsättningar att delta i en dialog om förutsättningar för god hälsa, där miljöfrågorna är en viktig del. I samarbete med Arbetslivsinstitutet stödjer Sida två arbetsmiljöinitiativ i Södra Afrika och Centralamerika. Även inom ramen för dessa insatser skapas goda förutsättningar för dialog kring miljö- och hälsofrågor, exempelvis pesticidanvändning. Under året lanserades en informationssatsning kring fattigdom och HIV/Aids, vilken även innefattade epidemins påverkan på miljö- och naturresurser. En skrift om sambanden mellan HIV/Aids och miljö- och naturresurser togs fram som underlag för detta.
- Arbetet med att ta fram en ny **kulturpolicy** påbörjades under året, vilken även kommer att behandla kopplingarna mellan sociala och kulturella frågor och miljöfrågor. Miljö- och naturresursfrågor har under 2004 behandlats i två kulturinsatser kring HIV/Aids; omvandlingen av nationalmuseet i Dar es Salaam till kulturhus samt Kulturarv utan gränsers insatser på Balkan. Genom insatser till globalt och regionalt verksamma organisationer på medieområdet bidrar Sida till arbetet för yttrandefrihet och rätten till information om miljöfrågor. Exempel på samarbetspartner är Index of Censorship, Panos Institute och Television Trust for the Environment (TVE).
- System för **rumsliga data** (GIS) är ett instrument som ibland används i samband med folkräkningar och som bl.a. kan användas för att ge underlag för planering av miljö- och naturresurshantering. Sida har under 2004 stött hanteringen av GIS-system i Tanzania och Namibia liksom etablerandet av ett ”National Spatial Initiative” i Tanzania.
- Sidas policy för **miljöundervisning** efterfrågas fortsatt - både av ambassader och av Sidas samarbetspartners. Policyn kommer att revideras under 2005 och ersättas av ett positionspapper inom området

”Education for Sustainable Development” - bland annat med anledning av FNs dekad för utbildning för hållbar utveckling. Målgruppen för Sidas internationella kurs i miljöundervisning har under 2004 utökats till att - utöver tidigare afrikanska länder - också omfatta 11 länder i Asien (Bangladesh, Kambodja, Kina, Indien, Laos, Mongoliet, Nepal, Filippinerna, Sri Lanka, Thailand och Vietnam). Förberedande diskussioner har hållits under året för att även kunna erbjuda kursen till deltagare från Latinamerika, från 2006. I Asien har även ett särskilt kurstillfälle erbjudits för kinesiska deltagare under 2004, med samma kursinnehåll som i kursen ovan.

- En väl utvecklad **forskning** kring miljöfrågor är nödvändig för att hantera nuvarande och framtida problem som rör en hållbar utveckling. Stöd till miljöforskning är därför en viktig del av arbetet inom Sidas forskningsavdelning, SAREC. Bland viktiga forskningsområden som stöddes under året kan nämnas klimatförändringar, energi, transporter, vattenfrågor, kemikaliehantering och biologisk mångfald. SAREC har genomfört ett särskilt arbete för att finna former för stöd inom klimatområdet. En inventering av existerande internationella och svenska vetenskapliga institutioner och program har genomförts. Inventeringens slutsatser ligger till grund för Sidas fortsatta stöd till klimatforskning. En utgångspunkt är att nationell forskningskapacitet är en avgörande faktor för utformning av klimatpolicy och genomförandet av strategier i varje land. Stöd ges bl.a. till mobilisering av existerande kunskap om klimatfrågor, satsningar på det nationella kunskaps- och kapacitetsbyggandet, forskargruppernas deltagande i internationella program samt samarbete mellan lokala och svenska forskare.
- Inom ramen för Sidas program för **internationella kurser** ges ett stort antal utbildningsprogram inom miljö- och hållbar utveckling. Ca 25 % av kurserna har miljö/hållbar utveckling som huvudinriktning. Slutsatserna från översynen av utbudet av miljökurser samt miljöfrågornas kopplingar till kurser utan direkt miljöfokus som genomfördes under 2003 följs löpande upp vid utformningen av nya kurser samt i dialogen med programgenomförarna. För de program som inte klassas som rena miljöprogram skall miljömoment ingå. För direkt miljörelaterade program anges mer konkreta programspecifika mål. Samtliga program med miljöfokusering ses löpande över i dialog med programgenomförarna. Ett särskilt arbete med att ta fram ett utbildningsprogram om klimatförändringar påbörjades under året.
- En särskild tjänst som samordnare för **klimatfrågor** har inrättats på Sida. Samordnaren ansvarar för att integrerat driva klimatfrågan inom utvecklingssamarbetet. Utgångspunkten är Sidas synsätt och handlingsprogram för hantering av klimatfrågor, vilka togs fram under 2003, och som lägger grunden till ett mer samlat arbete inom verket med klimatrelaterade frågor.
- Ett arbete med att revidera Sida **energipolicy** påbörjades under året. Som underlag för policyn har tre bakgrundspapper tagits fram, varav ett behandlar sambanden mellan energi och miljö. Miljöfrågorna ingår som en viktig del i det fortsatta arbetet. Som en uppföljning av World Commission on Dams har ett speciellt projekt (Dams and Development) startats vid UNDP för spridning och information

om WCD i utvecklingsländer. Sida stöder detta arbete. Sida arbetar aktivt för att stödja energieffektivisering och miljöförbättringar i Östeuropa och Centralasien. I detta ingår stöd till rehabilitering av fjärrvärmesystem i Serbien och Kosovo. Sida har även stött en ökning av andelen förnybar energi i energisystem (vattenkraft, solceller, biomassa för fjärrvärme) och medverkat i olika initiativ för detta.

- Under 2004 påbörjades ett arbete med att ta fram en **urbanpolicy** för Sida. Urbana miljöfrågor utgör en integrerad och viktig del av denna. Kulturmiljöfrågor har inkluderats i skriften ”Caring for Cultural Heritage”. Nya satsningar inom området urbant vatten och sanitet har genomförts eller är under beredning i Afrika, Asien och på Balkan, bl.a. i samarbete med UN-HABITAT. Dialog förs med samarbetspartners i Asien om ökade satsningar på mer hållbara transportsystem. Inom luftmiljöområdet stödjer Sida UNEPs forskning kring det stora föroreningsmoln som har täckt stora delar av Asien. Genom ett flertal insatser på Västra Balkan och i Sydafrika stödjer Sida utvecklingen av kommunal kompetens och kommunala planeringssystem som fokuserar på hållbar utveckling inom urbana miljöfrågor. Bl.a. har GIS som instrument för kommunal planering introducerats. Flera regionala forskningsprogram på det urbana miljöområdet stöds via SAREC.
- Sidas arbete med **miljö- och handelsfrågor** har ytterligare utvecklats under året. En policy för handel och utveckling har tagits fram, vilken även innefattar miljöaspekter. Stöd ges till utvecklingsländer för att delta i den internationella policydialogen om miljö och handel. Stöd ges också till att stärka kompetensen hos nationella miljömyndigheter. Dessa ansvarar för att genomföra multilaterala miljöavtal och att införa miljöstrategier. Häri ingår även att öka kunskapen om nyttan av att införa renare produktionsprocesser och kopplingen till uppfyllande av åtaganden som gjorts i multilaterala miljöavtal. Sida bidrar sedan flera år med rådgivning till regeringkansliet i handels-, miljö- och utvecklingsfrågor. Ett område där Sida varit särskilt verksamt är EUs marknadsföringsregler för ekologiska produkter. Sida har bidragit till att området uppmärksammas både inom Sverige och internationellt och Sverige arbetar nu för en liberalisering av förordningen.
- Arbetet med att implementera Sidas **privatsektorstrategi**, inkl. miljöaspekter, fortsatte under 2004. Stöd har, i samarbete med UNEP, getts till initiativ från näringslivet att kartlägga miljöproblem och fördjupa förståelsen för miljöanpassning av näringslivsverksamhet i Sydostasien (energibesparing inom industrin och minskade utsläpp av luftföroreningar). Stöd har även getts till utveckling av ekologisk odling och export av ekologiska produkter från Uganda, Tanzania, Zambia. I aktiviteterna ingår utveckling av lokal miljöcertifiering. Under 2004 har stöd getts till en ”International Task Force on Harmonization and Equivalency in Organic Agriculture” som syftar till harmonisering mellan olika miljömärkningssystem med målet att skapa ett internationellt accepterat system. Stöd har även getts till skogssektorn i Bolivia, med komponenter som inkluderar miljöcertifiering av regnskog. Hittills har 1,5 miljoner ha certifierats, vilket gör Bolivia ledande i regionen v.g. miljöcertifiering av regnskog. Utveckling av ekoturism är ett sätt att hållbart nyttja de stora naturvärden

som finns i många länder. Sida följer de internationella diskussionerna inom WTA (World Tourism Association) kring ekoturism för att förstå möjligheterna för framtida stöd.

- Sida har under året fortsatt att ha en mängd **kontakter med multilaterala organ** kring miljö- och utvecklingsfrågor för att nå en bättre givarsamordning och samsyn inom olika områden. Sida har bl.a. bidragit till diskussionerna inom DAC om strategisk miljöanalys, ”fiscal reform” samt miljö och konflikter. Sida har deltagit aktivt i nätverket ”Poverty and Environment Partnership”, vilket samlar de flesta stora bilaterala och multilaterala givare. Två möten har hållits för att samordna idé- och metodutveckling med miljöansvariga från biståndsmyndigheterna i Danmark, Finland och Norge. Sida representerar Sverige i några av verkställighetskommittéerna i *EU-kommissionen*, främst EDF-, ALA- och MED-kommittéerna och följer där kontinuerligt hur kommissionen implementerar gällande policies och handlingsplaner inom miljöområdet. Framsteg har gjorts, särskilt under senare år. Samtidigt kvarstår behov av fortsatt metodutveckling och av att förstärka kommissionens kompetens och kapacitet, inte minst i genomförandefasen av insatser. På motsvarande sätt bevakar Sida miljöfrågorna i UNDPs styrelse.
- Arbetet med att lyfta sakfrågorna under de **internationella miljökonventionerna** i det svenska utvecklingssamarbetet har intensifierats under året. För de miljökonventioner som har en särskild relevans för internationellt utvecklingssamarbete har konventionsansvariga personer utsetts inom Sida. En skrift som behandlar de åtta miljökonventioner vilka är särskilt viktiga att uppmärksamma i Sidas arbete har tagits fram i samarbete med Miljödepartementet och UD och distribuerats till samtliga anställda – “Using Environmental Conventions in Development Cooperation”.
- Ett nytt regelverk för **miljökonsekvensbedömningar**, MKB, inom biståndet utarbetades och beslutades under 2001. Kravet på MKB för samtliga insatser kvarstår. Sidas ”helpdesk” för miljökonsekvensbedömning har under 2004 fått en viss personalförstärkning med 50 % av en heltidstjänst för att hantera den ökande efterfrågan på stöd från Sidas enheter och utlandsmyndigheter, inte minst i samband med beredning av insatser som granskas av Sidas projektkommitté.
- Stödet till globala forsknings- och nätverksaktiviteter på **miljöekonomiområdet** har fortsatt och ytterligare utvecklats under året. Ett fortsatt stöd till svensk kompetensutveckling när det gäller u-landsrelevant miljöekonomi har getts genom samarbetet med enheten för miljöekonomi (EME) vid Göteborgs universitet. Sida har även stött högre utbildning i miljöekonomi vid EME för studenter från Sidas samarbetsländer. SAREC samarbetar på olika sätt med ett flertal nationella och regionala miljöekonomiska forskningscentra i Asien, Afrika och Latinamerika.

Årets arbete med den direkt miljöpåverkande verksamheten

Sidas interna verksamhet medför en direkt miljöpåverkan främst genom aktiviteter inom administration, kontor, inköp, upphandling, lokalvård, IT, tjänsteresor, arbetsmiljö, hälsovård och utbildning.

Miljöanpassningen av kontorsverksamheten har fortsatt under 2004. Information om arbetet med att miljöanpassa kontorsverksamheten finns tillgänglig på Sidas intranät och hemsida. Genomförande av åtgärder pågår enligt den miljöinventering och miljöbedömning som gjordes 1999 av Sidas lokaler i Stockholm. Miljökrav ställs i princip vid all upphandling av varor till huvudkontoret. Krav ställs på miljöanpassning av städservice, driften av Sidas personalmatsal, entrémattor, kaffeautomater, kontorsmaterial och -möbler, kontorsmaskiner, datorer etc. Företaget som ansvarar för städningen av Sidas lokaler, Nordic Cleaning Alliance, är certifierad enligt ISO 14001. Ett avtal om 100 % ”grön” el trädde i kraft från 1:a februari 2001 och gäller tills vidare. Personalrestaurangen har källsortering av papper, plåt, plast och glas. Matrester samlas upp och transporteras till en biogas-anläggning. S.k. Gröna Stationer finns utplacerade i huset för insamling av miljöfarligt avfall, lysrör, batterier etc. Dialog har förts med fastighetsägaren om förbättrad källsortering av avfall, vilket också har genomförts. För minskad pappersförbrukning inköps endast skrivare som klarar dubbelsidig utskrift och samtliga skrivare (ett 60-tal) har nu denna funktion. En intern informationskampanj har genomförts för att öka andelen dubbelsidig kopiering.

Under 2004 togs ett beslut om att Sidas huvudkontor skall flyttas till nya lokaler senast 2006. Med anledning av detta kommer inte åtgärds-punkten om att undersöka möjligheterna att ersätta det nuvarande uppvärmningssystemet vid huvudkontoret med ett miljövänligare system att genomföras som planerat. I diskussionerna kring utformningen av de nya lokalerna har miljöhänsyn och arbetsmiljöfrågor en framträdande roll.

Sida bedriver verksamhet vid ett stort antal utlandsmyndigheter över hela världen. Statens fastighetsverk, SFV, ansvarar för förvaltningen av fastigheterna och Sida har fört en dialog med SFV om miljöåtgärder vid befintliga ambassader och vid nybyggnation. SFV har arbetat aktivt och systematiskt med dessa frågor och i SFVs verksamhetsplan för 2004 för utrikes fastigheter finns detaljerade målsättningar för miljöanpassning av verksamheten.

Sidas informationsavdelning har utvecklat arbetet med att integrera miljöaspekter i sin verksamhet och samtliga åtgärdsplaner i handlingsplanen är nu genomförda. Bl.a. har en publikationsdatabas i informationscentret etablerats för att öka möjligheterna till ”print on demand”. Resultatet av detta är att Sida nu trycker avsevärt mycket mindre material än tidigare, vilket minskar pappersförbrukning, lagerhållning och distribution. I upphandlingen av nytt avtal för tryckeri och distribution (omfattar 27 miljoner tryckta sidor per år) ställde Sida s.k. skall- och börkrav enligt Svanen- och EMAS-kriterier i anbudsinvjudan. Sida begärde också in utförliga beskrivningar av anbudsgivarnas miljöledningssystem. Avtalet innehåller också krav på möjlighet att trycka material lokalt på respektive kontinent. Miljöinnehållet på Sidas hemsida, ”Partner Point” och tidningen OmVärlden uppdateras fortlöpande. I utbildningssatsningen den Globala skolan, som sker inom ramen för ett avtal med Myndigheten för Skolutveckling, integreras även miljöaspekter.

Tabellen nedan visar elförbrukning per år, 2003-2004, för huvudkontoret i Stockholm. Elförbrukningen per kvadratmeter under 2004 ökade med närmare 5 % jämfört med föregående år fr.a. beroende på att inomhusluften behövt förbättras.

Energiförbrukning per år	2003	2004	Förändr 03-04
Elförbrukn, exkl uppvärmn	1 260 000 kWh	1 320 000 kWh	4,8%
Yta (m2)	18 654 m2	18 654m2	0%
Antal årsarbetskrafter	740	740	0%
Elförbrukning/m2	67,5 kWh/m2	70,8 kWh/m2	4,8%
Elförbrukning/anställd	1702 kWh/anst	1783 kWh/anst	4,8%
El för uppvärmning	4 049.000 kWh	4 049 000 kWh	0%
El för uppvärmn/m2	217 kWh/m2	217 kWh/m2	0%

Sidas verksamhet innebär ett stort antal långa resor till ett stort antal samarbetsländer, vilka endast kan göras med flyg. Tabellen nedan visar kostnader för flygresor respektive tågresor 2002-2004, samt reskostnader per anställd och år. De minskade reskostnaderna beror på något minskat resande men främst på lägre flygkostnader. Kostnaderna för tågresor har minskat markant vilket beror på minskat resande inom Sverige. Även antalet flygresor inom Sverige har minskat med 22 % jämfört med föregående år.

Kostnad per resslag	2002	2003	2004
Flyg (mkr)	27,6	24,1	22,7
Kostnad per anställd	46 735 kr	40 916 kr	38 638 kr
Tåg (mkr)	0,5	0,7	0,4
Kostnad per anställd	687 kr	1188 kr	752 kr
Total reskostnad (mkr)	28,1	24,8	23,1

I Sidas resepolicy som antogs under 2003 anges att vid resor inom Sverige skall miljövänliga färdssätt i största möjliga mån väljas. För att bidra till ett minskat resande har Sida fortsatt prövat möjligheten att genomföra videokonferensmöten. Detta är ett alternativ i de fall då relativt korta möten kan hållas. Videokonferensutrustning har därför installerats vid Sidas huvudkontor i Stockholm, vid Sida Civil Society Centre i Härnösand samt vid utlandsmyndigheterna i Moçambique, Tanzania, Kenya och Etiopien.

För att ytterligare utveckla och förenkla kontakterna med utlandsmyndigheterna och andra externa kontakter har fem sammanträdesrum vid Sida utrustats med kraftfulla anläggningar för telefonkonferenser.

3. Övrigt miljöledningsarbete

Miljöledningsarbetets organisation

Sidas generaldirektör har fattat besluten om Sidas miljöledningssystem, miljöpolicy och miljöhandlingsplan. Det övergripande arbetet med att integrera miljöaspekter i verksamheten leds av Sidas Miljöpolicyenhet, men bedrivs decentraliserat på olika nivåer inom hela organisationen. En miljöenhet finns även etablerad vid Avdelningen för infrastruktur och ekonomiskt samarbete, INEC. Handlingsplanens åtgärder har identifierats av respektive avdelning eller enhet.

Givet utvecklingsarbetets speciella och komplexa karaktär har Sida ej bedömt det som meningsfullt att sträva efter en formell miljöcertifiering av verksamheten.

Miljöarbetet internt underlättas av etablerandet av konkreta verktyg som utgör ett stöd till Sidas medarbetare, t.ex. Sidas handledning för granskning av MKB, handledningen för strategisk miljöanalys i landstrategiprocesserna och handledning för grön upphandling. Metodsidan om Sidas miljöarbete på Sidas intranät utvecklas kontinuerligt för att underlätta tillgängligheten av riktlinjer, metodhjälpmedel, skrifter etc. Mycket av detta material finns även tillgängligt för allmänheten via Sidas hemsida.

Genom ett formaliserat samarbete med Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen, samt inrättandet av tre s.k. ”helpdesk”-funktioner (för MKB i projekt och program i samarbete med Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, för strategisk miljöanalys och miljöekonomi i samarbete med Enheten för Miljöekonomi vid Göteborgs Universitet, samt för integrering av biologisk mångfald i utvecklingsarbetet i samarbete med Centrum för Biologisk Mångfald, CBM), har Sida tillgång till ett brett svenskt kunnande inom miljö- och utvecklingsområdet till stöd för verksamheten. Samarbetsavtal med SEI om sårbarhetsfrågor och med PAD-RIGU vid Göteborgs universitet om kopplingar mellan konflikter och miljö fyller en likartad funktion. Dessa stödfunktioner har under 2004 fortsatt att utveckla sina metoder och kontakter med olika avdelningar inom Sida vilket ytterligare ökat Sidas kapacitet inom dessa områden.

Vad gäller hinder, kan nämnas att det fortfarande förekommer – om än i något minskande omfattning – att man i utvecklingsarbetet ser miljö som en sektor samt att vissa fortfarande ser miljöproblemen som något man kan ta itu med när man har uppnått en viss ekonomisk tillväxt, utveckling och minskad fattigdom. Sidas biståndsverksamhet är mångfacetterad med flera tusen mycket varierande insatser. Den geogra-

fiska spridningen är mycket stor och förutsättningarna för verksamheten kan variera mycket från ett land till ett annat. Som nämnts ovan ligger mycket av miljöpåverkan ligger dessutom utanför Sidas kontroll eftersom miljöpåverkan sker i många led och ofta ingår i komplicerade processer. Andra hinder eller svårigheter kan vara:

- Lokalt deltagande kan vara politiskt svårt att genomföra i vissa länder, även om detta ofta skapar bättre förutsättningar för en minskad negativ, eller för en positiv miljöpåverkan.
- Inom vissa områden saknas fortfarande kunskap om vad som är miljömässigt hållbart och vilka metoder som bör användas.
- De positiva effekterna av miljöinsatser syns ofta inte med en gång. Det är också vid utvärderingar svårt att härleda en viss utveckling till en specifik insats.
- Utvecklingssamarbetet fokuserar allt mer på internationella processer och samarbetsländernas egna utvecklingsansträngningar. Detta är i huvudsak positivt men innebär samtidigt nya utmaningar. EUs utvecklingssamarbete är t.ex. svårt att följa och påverka på lång sikt. Biståndsorganisationerna måste utveckla nya arbetsätt för att stödja framtagandet av samarbetsländernas egna fattigdomsstrategier, PRS, i stället för att som tidigare själva utföra sådana analyser, och för att säkerställa att miljöaspekter integreras i strategierna. Frågan om miljöaspekternas hantering i samband med budgetstöd kräver särskild uppmärksamhet.

Utbildningsinsatser under året

Miljö och hållbar utveckling integreras alltmer på olika nivåer i utvecklingssamarbetet. Olika frågeställningar tas upp som integrerade delar av utvecklings- och fattigdomsanalyser, så även miljömässigt hållbar utveckling. Detta återspeglas även i utformningen av Sidas utbildningsaktiviteter. Under året har miljö- och naturresursaspekter främst integrerats i en rad utbildningstillfällen som t.ex. allmänna kurser för nyanställda, utresande personal och lokalt ambassadanställda. Viss grundutbildning, inkl. miljömomenten, är obligatorisk för t.ex. all utresande personal som inte tidigare eller nyligen tjänstgjort vid Utlandsmyndigheter, UM.

Arbete med att färdigställa det nätbaserade utbildningsmaterialet "Integrating the Environment" har pågått under 2004. Ett utbildningspaket beräknas kunna presenteras under våren 2005. Den nätbaserade utbildningen kommer att erbjudas tre strategiskt viktiga målgrupper: nyanställda vid Sida, utresande personal till UM, och lokalt anställda vid UM.

En skräddarsydd utbildning om miljökonsekvensbedömningar, MKB, i utvecklingssamarbetet har genomförts för Sidas urbanenhet. Även två kurstillfällen har hållits om MKB för Sidas svenska samarbetspartners med totalt 16 deltagare. En regional 2-dagars MKB-kurs för Sidas personal vid kontoren på Balkan samlade 16 deltagare. Sida svarar även löpande, vid förfrågan, för kortare utbildningstillfällen för olika grupper av studenter, lärarutbildare, läromedelsförfattare, konsulter etc. i frågor som rör miljö och hållbar utveckling internationellt.

Ett flertal seminarier om olika miljöfrågor har hållits under året kring bl.a. fattigdom, biologisk mångfald, klimatfrågan, katastrofförebyggande, landsbygdsutveckling, handel och livsmedelstrygghet. Fortsatt stöd har getts till två nyhetsbrev som belyser kopplingarna mellan ekologisk

bärkraft och social och ekonomisk utveckling, befolkning och miljö samt sambanden mellan konflikter och miljö. Ett flertal skrifter om sambanden mellan miljö och andra utvecklingsfrågor har producerats under året. Följande är *exempel* på sådana skrifter:

- Ett bra klimat för utveckling – en introduktion till Sidas synsätt på klimat och utveckling
- Marina initiativet
- Systemrevision av Svenska Naturskyddsföreningen, SNF
- Improving income among rural poor
- Integrating biological diversity
- Integrating the environment – knowledge for environmentally sustainable development
- Water demand management in Southern Africa
- Pure water – strategy for water supply and sanitation
- Using environmental conventions in development cooperation

Uppföljning, utvärdering och miljörevisioner

Uppföljning och utvärdering av enskilda insatser eller ämnesområden görs löpande vid respektive avdelning som en integrerad del av handläggningen av insatserna. Dessa utvärderingar behandlar miljö- och hållbarhetsaspekter i varierande grad. Miljö- och hållbarhetsaspekter är ett av kriterierna som behandlas i Sidas utvärderingsmanual vilken togs fram under 2004.

Någon särskild miljörevision har inte genomförts under året.

Att halvera fattigdomen i världen till år 2015 är vår tids största utmaning. Det kräver samarbete och uthållighet. Samarbetsländerna ansvarar för sin utveckling. Sida förmedlar resurser och utvecklar kunskap och kompetens. Det gör världen rikare.

STYRELSEN FÖR INTERNATIONELLT
UTVECKLINGSSAMARBETE

105 25 Stockholm
Besöksadress: Sveavägen 20
Telefon: 08-698 50 00
Telefax: 08-698 56 15
sida@sida.se, www.sida.se